

Верховний
Суд

Актуальна судова практика Верховного Суду в справах про банкрутство

- Олександр Банасько
- Суддя Великої Палати Верховного Суду

Зміст

I. Статистичні показники.

II. Зміни законодавства про банкрутство.

III. Застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187.

IV. Застосування пункту 1-6 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ

V. Наслідки застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

VI. Проблемні питання.

VII. Актуальна судова практика.

1. Розгляд справ в межах справи про банкрутство.
2. Визнання недійсними правочинів.
3. Процесуальний статус кредиторів.
4. Відкриття провадження у справі про банкрутство.
5. Субсидіарна та солідарна відповідальність.

I. Статистичні показники.

I. Статистичні показники.

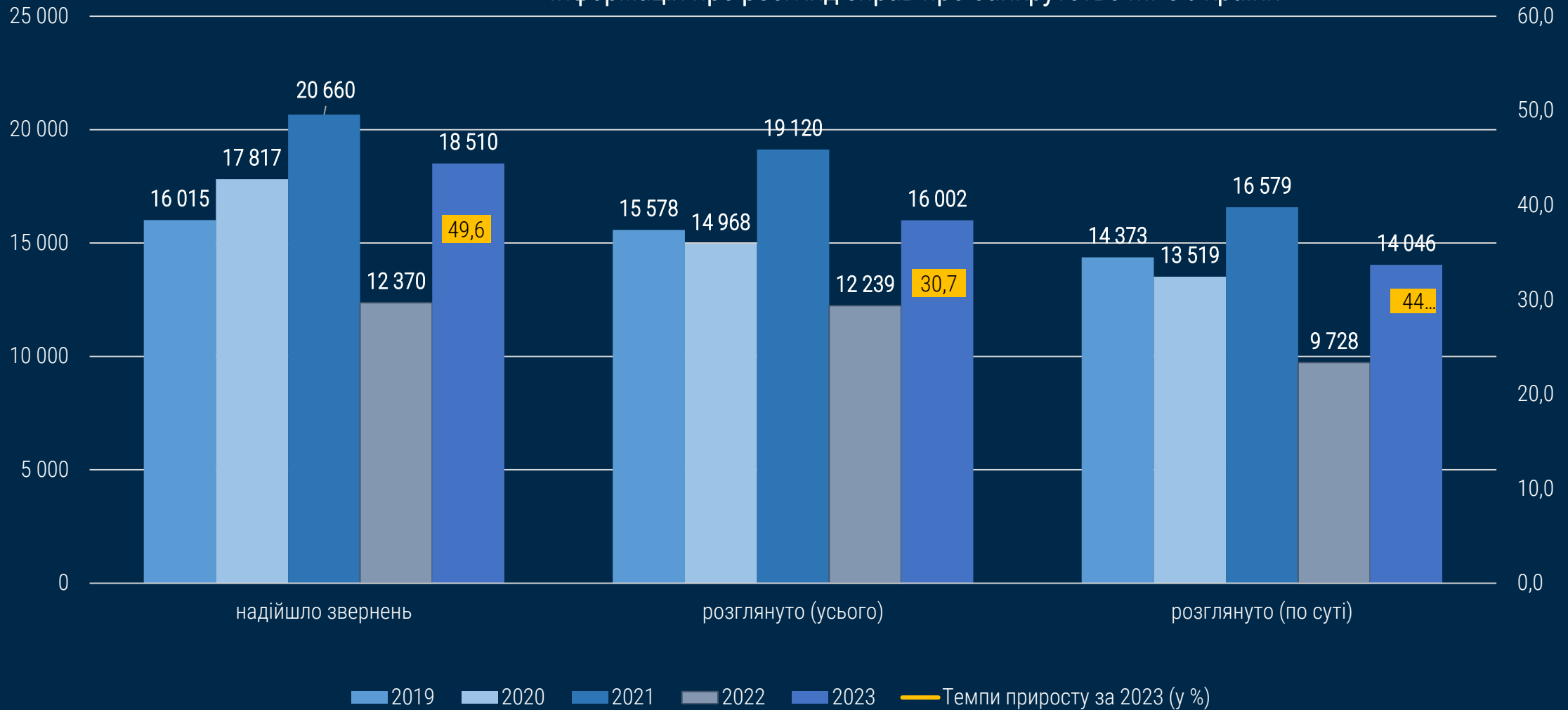
СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЗА 2022 РІК:

Протягом 2022 року було відкрито 9 725 проваджень у справах про банкрутство, що на 42 % менше, ніж за аналогічний період 2021 року (16 791 проваджень):

- банкрутство юридичної особи – 583 заяви, що на 28 % менше, ніж протягом 2021 року (813 заяв);
- неплатоспроможність фізичної особи (в т. ч. неплатоспроможність фізичної особи-підприємця) – 419 заяв, що на 18,5 % менше, ніж протягом 2021 року (514 заяв);
- грошові вимоги кредитора до боржника – 2 367 заяв, що на 50% менше, ніж протягом 2021 року (4 722 заяв);
- інші справи – 6 356 заяв, що становить приблизно 65 % від загальної кількості проваджень, відкритих у 2022 році.

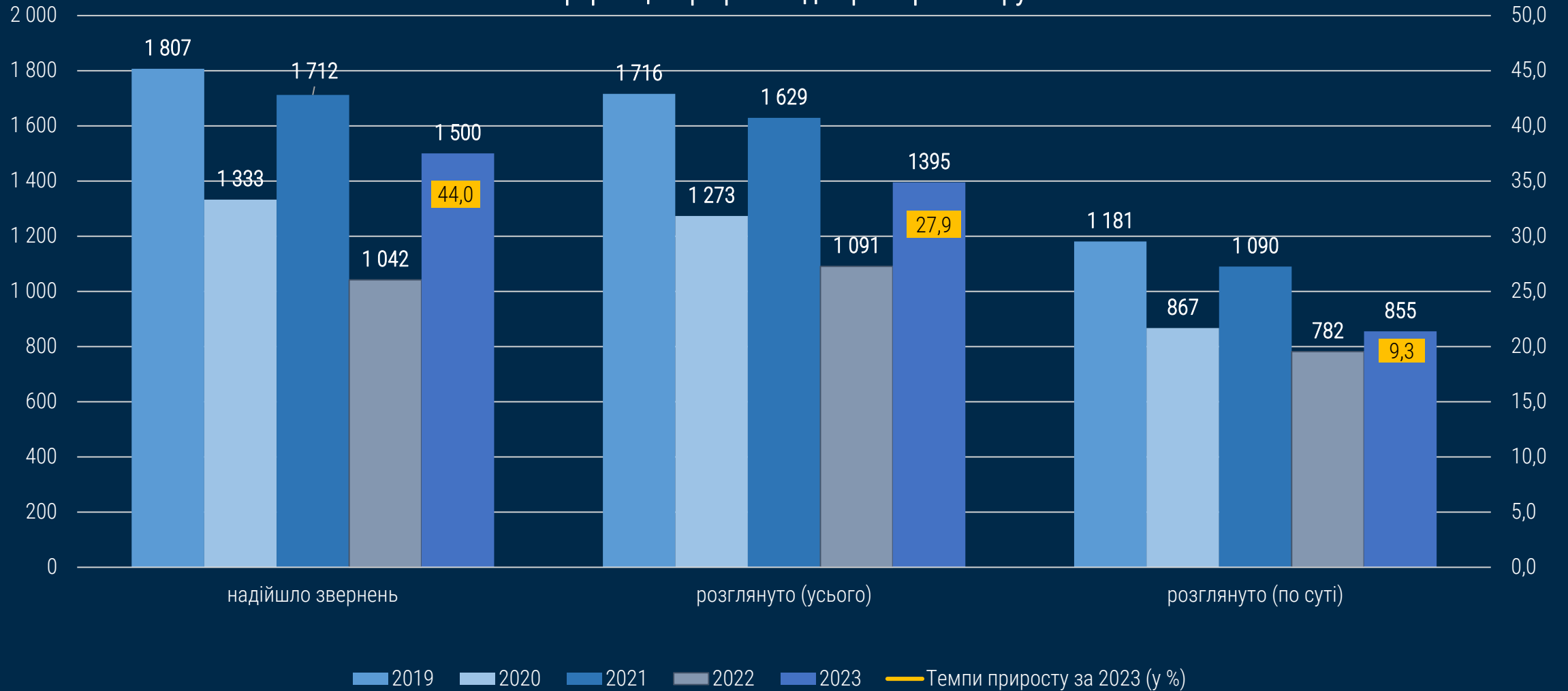
I. Статистичні показники.

Інформація про розгляд справ про банкрутство МГС України

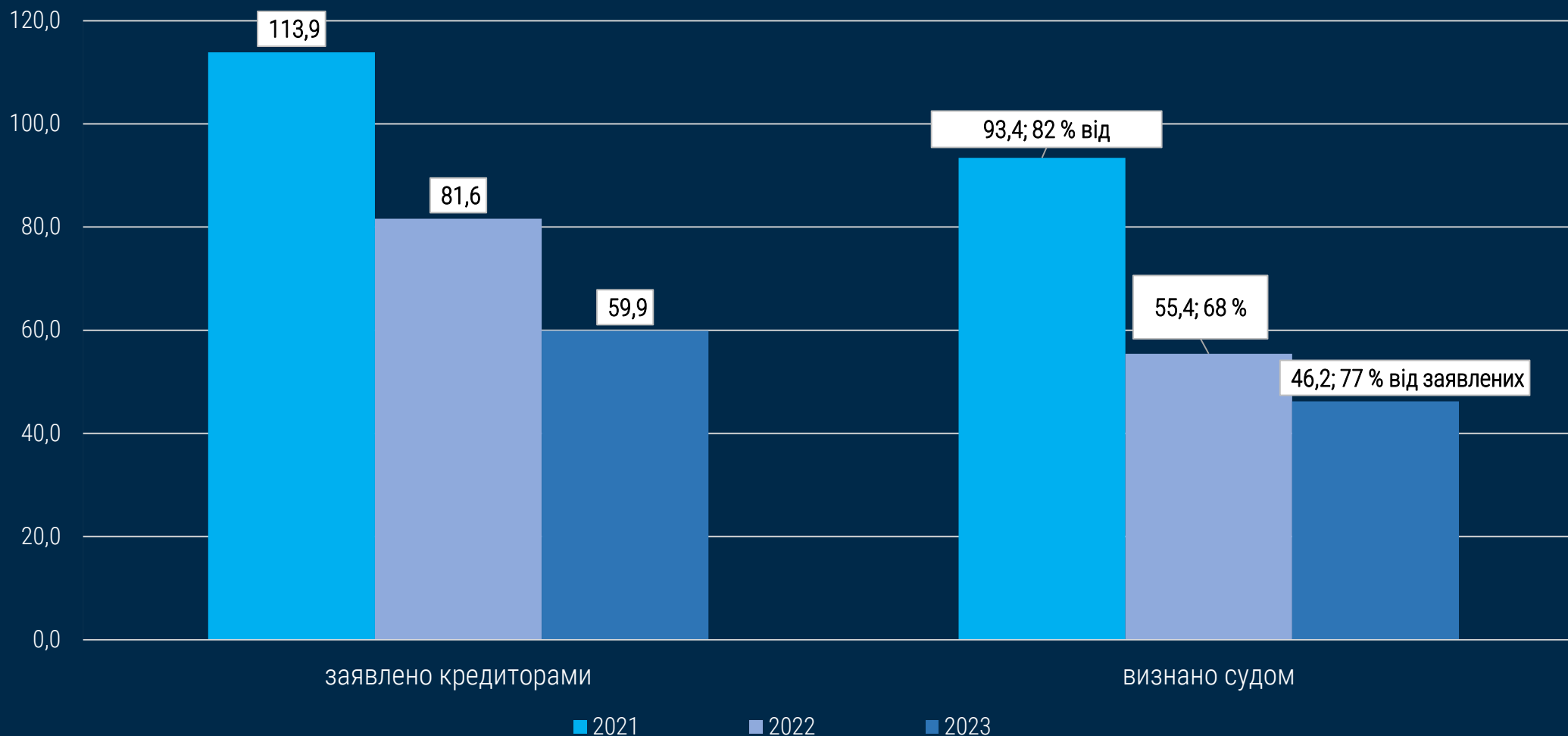
I. Статистичні показники.

Інформація про розгляд справ про банкрутство КГС ВС

I. Статистичні показники.

Сума коштів, заявлених кредиторами та визнаних у судовому порядку МГС, млрд грн та рівень (у %) визнаних від заявлених сум

II. Зміни законодавства про банкрутство.

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти, прийняті до 24.02.2022

- Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підприємств залізничного транспорту, майно яких розташоване на території проведення антитерористичної операції»;
- Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене Міністерством фінансів України від 02.09.2014 № 879;
- Указ Президента України від 27.08.2014 №691/2014, яким введено в дію рішення Ради національної безпеки та оборони України від 27.08.2014 «Про заходи щодо удосконалення державної військово-технічної політики» та інші.

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, **прийняті після 24.02.2022**

- Закон України від 01.12.2022 № 2801-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації»
- Закон України від 13.12.2022 № 2850-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сертифікації оператора газосховищ та продовження заходів з недопущення банкрутства Державного акціонерного товариства "Чорноморнафтогаз"»
- Закон України від 12.01.2023 № 2888-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг»
- Закон України від 20.03.2023 № 2971-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»
- Закон України від 13.07.2023 № 3249-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану»
- Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX «Про кредитні спілки»
- Закон України від 07.02.2024 № 3577-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення платоспроможності окремих державних підприємств у сфері енергетики, що перебувають у критичному стані»
- Закон України від 22.05.2024 № 3723-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності об'єктів критичної інфраструктури під час дії воєнного стану»

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, **прийняті після 24.02.2022**

- Закон України від 01.12.2022 № 2801-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації»

внесено зміни щодо застосування більш гнучкого регулювання використання електронних довірчих послуг та засобів електронної ідентифікації різних рівнів довіри

- Закон України від 13.12.2022 № 2850-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сертифікації оператора газосховищ та продовження заходів з недопущення банкрутства Державного акціонерного товариства "Чорноморнафтогаз"»

внесено зміни до пункту 1-1 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" щодо продовження строку протягом якого справи про банкрутство щодо Державного акціонерного товариства "Чорноморнафтогаз" не порушуються - до 31 грудня 2025 року

- Закон України від 12.01.2023 № 2888-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг»

приведено у відповідність термінологію, у зв'язку з прийняттям Закону України "Про платіжні послуги"

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, прийняті після 24.02.2022

➤ Закон України від 20.03.2023 № 2971-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»

зокрема, крім іншого:

передбачено, що заяви (позовні заяви) учасників провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або інших осіб у спорах, стороною в яких є боржник, розглядаються в межах справи про банкрутство (неплатоспроможність) за правилами спрощеного позовного провадження;

передбачено створення автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність»;

уніфіковано та усунуто розбіжності у термінології;

викладено у новій редакції положення щодо можливості касаційного оскарження: «У касаційному порядку не підлягають оскарженню постанови апеляційного господарського суду, прийняті за результатами перегляду судових рішень, крім: ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), ухвали попереднього засідання, ухвал за результатами розгляду грошових вимог кредиторів, поданих після закінчення строку, встановленого для їх подання, ухвали про закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), а також постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника та рішень, прийнятих за результатами розгляду заяв, поданих у межах провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність)»;

приведено у відповідність норм Кодексу до законодавства у сфері архівної справи та діловодства;

установлено чіткі строки для погашення вимог кредиторів – «у разі наявності коштів, достатніх для повного задоволення всіх вимог однієї черги, задоволення вимог кредиторів цієї черги здійснюється арбітражним керуючим протягом 10 робочих днів з дня надходження достатньої суми коштів на рахунок боржника», «арбітражний керуючий здійснює погашення вимог забезпеченого кредитора протягом 10 робочих днів з дня надходження коштів від реалізації предмета забезпечення»;

врегульовано порядок поведіння з майном банкрута у разі його виявлення після закриття провадження у справі про банкрутство.

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, **прийняті після 24.02.2022**

- Закон України від 13.07.2023 № 3249-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану»

зокрема, крім іншого;

законом встановлено форму, порядок направлення і порядок надання відповіді/інформації на запит арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією майна), який здійснює повноваження у справі;

встановлено, що у разі застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), які передбачають блокування активів, такий кредитор з моменту застосування і на період застосування санкцій має право брати участь у зборах кредиторів лише з правом дорадчого голосу;

розділ «Прикінцеві та перехідні положення» доповнено пунктом 1-6, положення якого діють тимчасово під час дії воєнного стану в Україні, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування.

- Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX «Про кредитні спілки»

законом доповнено КУзГБ положеннями про порядок звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство у разі непласоспроможності кредитної спілки, а також врегульовано особливості банкрутства кредитних спілок

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, **прийняті після 24.02.2022**

- Закон України від 07.02.2024 № 3577-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення платоспроможності окремих державних підприємств у сфері енергетики, що перебувають у критичному стані»

розділ "Прикінцеві та перехідні положення" доповнено пунктами 1-7 і 1-8 такого змісту:

"1-7. Установити, що до 1 січня 2025 року не порушуються провадження у справах про банкрутство, а порушені провадження підлягають припиненню щодо боржника - Державного підприємства "Східний гірничо-збагачувальний комбінат".

1-8. Установити, що до 1 січня 2026 року не порушуються провадження у справах про банкрутство, а порушені провадження підлягають припиненню щодо боржників - операторів системи розподілу, що здійснюють розподіл електричної енергії на територіях ліцензованої діяльності, до складу яких входять території, на яких велися бойові дії станом на 31 грудня 2023 року, або території, тимчасово окуповані Російською Федерацією станом на 31 грудня 2023 року, відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованої Російською Федерацією території України".

II. Зміни законодавства про банкрутство.

Нормативно-правові акти про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, прийняті після 24.02.2022

- Закон України від 22.05.2024 № 3723-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності об'єктів критичної інфраструктури під час дії воєнного стану»

1) частину першу статті 90 доповнено пунктом 8-1 такого змісту:

"8-1) якщо відкрита справа про банкрутство господарських товариств, які відповідають сукупно таким критеріям:

є оператором критичної інфраструктури;

частки (акції, паї) господарського товариства були примусово відчужені під час дії воєнного стану;

державі у статутному капіталі господарського товариства прямо або опосередковано належить більше 50 відсотків часток (акцій, паїв), крім господарських товариств, які ліквідуються за рішенням боржника";

2) розділ "Прикінцеві та перехідні положення" доповнено пунктом 1-9 такого змісту:

"1-9. Тимчасово, під час дії воєнного стану та протягом двох років після його припинення чи скасування:

1) не допускається відкриття провадження у справі про банкрутство господарських товариств, які відповідають сукупно таким критеріям:

є оператором критичної інфраструктури;

частки (акції, паї) господарського товариства були примусово відчужені під час дії воєнного стану;

державі у статутному капіталі господарського товариства прямо або опосередковано належить більше 50 відсотків часток (акцій, паїв), крім господарських товариств, які ліквідуються за рішенням власника;

2) відкрите провадження у справі про банкрутство господарських товариств, які відповідають сукупно таким критеріям:

є оператором критичної інфраструктури;

частки (акції, паї) господарського товариства були примусово відчужені під час дії воєнного стану;

державі у статутному капіталі господарського товариства прямо або опосередковано належить більше 50 відсотків часток (акцій, паїв), крім господарських товариств, які ліквідуються за рішенням власника, підлягає закриттю на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство (до та після визнання боржника банкрутом)".

III. Застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187

III. Застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187

Постановою КМУ від 03.03.2022 № 187 встановлено мораторій (заборону) на:

- виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є рф або такі особи (далі – особи, пов'язані з державою-агресором) відповідно до зазначеного переліку;
- відчуження, передачу в заставу, будь-які інші дії, які мають чи можуть мати наслідком відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, транспортних засобів, повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання рф або особами, пов'язаними з державою-агресором, окрім зазначених винятків;
- відчуження, передачу в заставу, будь-які інші дії, які мають чи можуть мати наслідком відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, транспортних засобів, повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання на користь осіб, пов'язаних з державою-агресором, або рф, крім набуття ними права власності на такі об'єкти на підставі рішення суду або свідоцтва про право на спадщину.

Наслідки застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187, при вирішенні питання щодо грошових вимог кредитора – суб'єкта російської федерації

Постанова КГС у складі ВС від 30.05.2023 у справі № 925/1248/21

У межах справи про банкрутство АТ НВП «Смілянський електромеханічний завод» надійшла заява від ТОВ «Представництво «Смілянський електромеханічний завод» (м. москва) **з грошовими вимогами до боржника на суму 18 147 851,79 грн.**

Суд I інстанції, з висновками якого погодився суд II інстанції, залишив заяву без розгляду. Суди виходили з того, що з урахуванням положень статті 17 Конституції України, пп. 1 п. 1 постанови КМУ № 187 **вимоги ТОВ "Представництво "НВП Смілянський електромеханічний завод" – юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства рф, не можуть бути виконані та визнані з огляду на наявність мораторію (заборони) на їх виконання.**

ВС постановою від 30.05.2023 судові рішення I та II інстанцій про залишення без розгляду заяви ТОВ «Представництво «Смілянський електромеханічний завод» (м. москва) про визнання грошових вимог до боржника скасував і ухвалив нове, яким відмовив у задоволенні заяви ТОВ «Представництво «Смілянський електромеханічний завод» (м. москва).

Наслідки застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187, при вирішенні питання щодо грошових вимог кредитора – суб'єкта російської федерації

Постанова КГС у складі ВС від 30.05.2023 у справі № 925/1248/21

Згідно з підпунктом 1 пункту 1 постанови КМУ № 187 для забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією російської федерації до прийняття та набрання чинності законом України щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, встановлено **мораторій (заборону) на виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є рф або юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно законодавства цієї держави.**

Дія мораторію передбачає **заборону на вчинення конкретно визначеного переліку дій між учасниками правовідносин, встановлює певний правовий режим для цих правовідносин і впливає на перебіг грошових та інших зобов'язань.** З моменту запровадження зазначеного мораторію суб'єктивне право осіб – кредиторів (стягувачів), перелік яких наведений у постанові КМУ № 187, зазнає обмежень у можливості реалізувати ними право вимоги до зобов'язаної сторони, у тому числі шляхом звернення за судовим захистом.

Мораторій (заборона) на виконання грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є юридичні особи, створені й зареєстровані відповідно до законодавства російської федерації, у співвідношенні з положеннями КУзПБ щодо правил та наслідків звернення і визнання грошових вимог кредитора до боржника у справі про банкрутство **унеможливлює визнання за правилами КУзПБ грошових вимог тих кредиторів, які є особами, визначеними в постанові КМУ № 187, зокрема юридичними особами, створеними та зареєстрованими відповідно до законодавства російської федерації.**

Наслідки застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187

Постанова ПАГС від 27.04.2023 у справі № 911/2105/22 (ухвалою ВС від 14.06.2023 відмовлено у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою позивача)

ТПТК «Кераміст» звернулося з позовом до ПрАТ "Київський картонно-паперовий комбінат» **про стягнення 331 652,52 грн заборгованості за договором поставки.**

Кінцевим бенефіціарним власником позивача і його уповноваженою особою є громадянин України, якому належить 98 % статутного капіталу і стосовно якого Указом Президента України від 19.10.2022 № 726/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 жовтня 2022 року «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» застосовані санкції.

Апеляційний суд дійшов висновку, що за приписами зазначеного Указу, ст. 1, п. 30 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», пп. 1 п. 1 постанови КМУ № 187, **враховуючи встановлений мораторій, наявні правові підстави для обмеження права позивача на отримання коштів від відповідача, у зв'язку з чим в позові відмовив.**

Наслідки застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187

Висновки щодо застосування мораторію, встановленого постановою КМУ № 187 містяться також у постановках КГС у складі ВС:

від 14.03.2024 у справі № 910/1418/23; у справі від 28.09.2023 № 904/3057/22 (позов про стягнення основного боргу, 3 % річних, інфляційних втрат, пені та штрафу);

від 17.08.2023 у справі № 910/19426/21 (позовом про визнання укладеним договором про закупівлю за результатом тендеру);

від 30.11.2023 у справі № 916/1947/22 (позов про визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів);

від 29.11.2023 у справі № 910/3422/22 (позов про стягнення суми основної заборгованості за договором про надання послуг зі зберігання нафтопродуктів та 3 % річних, інфляційних втрат);

від 05.12.2023 у справі № 910/13756/22 (позов про стягнення грошових коштів).

IV. Застосування пункту 1-6 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ

IV. Застосування пункту 1-6 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ

Розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ було доповнено пунктом 1-6 згідно із Законом України від 13.07.2023 № 3249-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану», що набрав чинності з 29.07.2023, положеннями якого зокрема встановлено, що тимчасово, під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування:

- збори (комітет) кредиторів можуть проводитися у режимі відеоконференції, за умови дотримання вимог статті 48 цього Кодексу;
- збори (комітет) кредиторів можуть проводитися шляхом опитування;
- арбітражний керуючий не несе дисциплінарної відповідальності за невчинення дій та невиконання обов'язків, передбачених цим Кодексом, якщо їх вчинення та/або виконання було унеможливлено у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням або місцем проживання чи перебування боржника, кредитора, місцезнаходженням майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого, що зумовлювало існування загроз для життя і здоров'я;
- господарський суд за клопотанням комітету кредиторів, кредитора, арбітражного керуючого чи з власної ініціативи може продовжити строки проведення попереднього засідання суду у справі про банкрутство (неплатоспроможність) звернення у межах провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником, дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення про проведення першого, повторного та/або другого повторного аукціону, виконання плану санації чи реструктуризації боргів боржника, процедури розпорядження майном, ліквідації, реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника;
- зупиняється нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, що реструктуризовані згідно з планом санації чи планом реструктуризації боргів боржника;

IV. Застосування пункту 1-6 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ

- стосовно боржника справу про банкрутство (неплатоспроможність) **може бути відкрито без здійснення авансування передбаченої цим Кодексом винагороди арбітражному керуючому на депозитний рахунок суду;**
- **школа та/або збитки, завдані боржнику внаслідок збройної агресії проти України, підлягають обов'язковій оцінці в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;**
- господарський суд **відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе господарському суду, що він внесений до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) та має діючий контракт з державними замовниками у сфері оборони або вимоги кредитора (кредиторів) не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих рф;**
- **не застосовується відповідальність,** передбачена частиною шостою статті 34 цього Кодексу, до органів управління боржника, **якщо боржник не звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у випадках, передбачених цим Кодексом, внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих рф.**

Щодо окремих законодавчих обмежень для відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора

Постанова КГС у складі ВС від 12.03.2024 у справі № 908/2344/23

Для застосування визначеної пунктом 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство як незадоволення боржником – юридичною особою вимог кредитора (кредиторів) саме внаслідок перебування цілісного майнового комплексу боржника на тимчасово окупованій російською федерацією території **необхідним є встановлення судом певних обставин:**

- **наявність незадоволених боржником вимог кредитора (кредиторів) на дату проведення підготовчого засідання у справі про банкрутство;**
- **перебування цілісного майнового комплексу боржника на тимчасово окупованих російською федерацією територіях** (відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій).

Відповідно до статті 13 Конституції України та статей 133, 134, 140 ГК України, за змістом яких основу діяльності суб'єкта господарювання становить належне йому на праві власності (як основному речовому праві у сфері господарювання), а також на підставі інших речових прав майно як сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Позаяк майно суб'єкта господарювання є економічною основою для здійснення ним господарської діяльності, перебування цілісного майнового комплексу боржника на тимчасово окупованій російською федерацією території позбавляє його як суб'єкта господарювання можливості провадити господарську діяльність і відповідати у межах неї за своїми зобов'язаннями.

Крім того, з моменту порушення стосовно боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс юридичних правовідносин боржника, зокрема з його кредиторами, та правовий режим майна боржника тощо.

Водночас **перебування цілісного майнового комплексу боржника на тимчасово окупованій російською федерацією території звужує (обмежує) можливість повноцінно та з дотриманням вимог закону поширити на такого боржника відповідний правовий режим, застосувати щодо його майна відповідні наслідки (мораторій тощо), забезпечити дотримання прав та інтересів як кредиторів, так і боржника і, відповідно, досягнути визначеної КУзПБ мети здійснення провадження у справі про банкрутство.**

Щодо окремих законодавчих обмежень для відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора

Постанова КГС у складі ВС від 08.05.2024 у справі № 905/507/22

У вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство пріоритетним є врахування законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство.

Попри набрання чинності лише 29.07.2023 внесених до КУзПБ відповідних змін, положення зазначеного пункту мають ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені цією нормою правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справі про банкрутство. Тобто пункт 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ є **окремим застереженням стосовно порядку та календарного періоду застосування цієї норми щодо поширення її на правовідносини в часі.**

Тому заборона за названим пунктом поширюється і на ті правовідносини та випадки, що існували до набрання зазначеною нормою чинності – 29.07.2023, оскільки **передбачені цією нормою обставини / події (початок збройної агресії проти України, перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до визначеного законом переліку тощо) як причини, за яких вимоги кредитора (кредиторів) не могли бути задоволені боржником, настали до моменту врегулювання цих правовідносин відповідним законом – до 29.07.2023.**

Тож **обставини перебування єдиного майнового комплексу і виробничих потужностей боржника, які зазнали значних пошкоджень у результаті ворожих обстрілів, на території, на якій ведуться (велися) бойові дії, що стало наслідком невиконання ним договірних зобов'язань перед кредитором, унеможливають відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.**

При цьому зазначена норма не містить інших умов та підстав для її застосування, окрім тих, що в ній наведені, а тому **її застосування не залежить від строків виникнення у боржника боргу, що став підставою для звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство (до/після початку збройної агресії російської федерації проти України).**

Крім того, в разі перебування майна боржника на територіях ведення бойових дій арбітражний керуючий буде позбавлений можливості належним чином здійснити аналіз його фінансово-господарської діяльності, провести інвентаризацію майна, сформувавши ліквідаційну масу, а також здійснити продаж майна банкрута з дотриманням вимог КУзПБ, а тому провадження у справі про банкрутство у такому випадку не здатне досягнути визначеної цим Кодексом мети щодо задоволення вимог кредитора.

Щодо окремих законодавчих обмежень для відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора

Постанова КГС у складі ВС від 03.10.2023 у справі № 913/101/23

У вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника пріоритетним (порівняно із з'ясуванням обґрунтованості заявлених кредитором грошових вимог до боржника та визначення їх розміру) є дотримання законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, які є чинними на дату розгляду та вирішення судом відповідного питання.

Положення цього пункту мають ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені названою нормою правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справі про банкрутство

Норма пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ є окремим застереженням стосовно порядку та календарного періоду застосування цієї норми на правовідносини у часі

Заборона за пунктом 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ поширюється і на ті правовідносини та випадки, що існували до набрання чинності з 29.07.2023

Щодо окремих законодавчих обмежень для відкриття провадження у справі про банкрутство

Заборона, хоча й безпосередньо встановлена КУзПБ, однак є **умовною та тимчасовою**, застосування її зумовлено введенням воєнного стану в Україні за Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022.

Заборона, по суті, **має процесуальний характер** і підпорядковується загальному правилу застосування процесуального закону, чинного на момент вчинення відповідної процесуальної дії (частина третя статті 3 ГПК України)

Набрання з **29.07.2023** чинності змінами в КУзПБ (п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення») згідно із Законом від 13.07.2023 № 3249-IX **не обмежує поширення дії** відповідних положень Кодексу і зазначеного Закону на процесуальні правовідносини щодо відкриття провадження у справі про банкрутство, **що виникли до набрання цими змінами чинності – з 29.07.2023, але не раніше 24.02.2022.**

Постанови КГС ВС від 13.02.2024 у справі № 910/3561/23, від 05.03.2024 у справі № 911/414/23

Щодо окремих законодавчих обмежень для відкриття провадження у справі про банкрутство

Постанова КГС у складі ВС від 12.12.2023 у справі № 922/2154/22

Зміни набули чинності (29.07.2023) після прийняття Господарським судом Харківської області **ухвали від 18.07.2023 про відкриття провадження** у справі про банкрутство ТОВ «Агрофірма Престиж», а отже, питання щодо поширення дії пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ на боржника, зареєстрованим місцезнаходженням якого є село Веселе Харківського району Харківської області, **не могло бути предметом дослідження судом першої інстанції.**

Щодо поширення положень абзацу дев'ятого пункту 1-6 розділу «Перехідні та прикінцеві положення» КУзПБ на випадки, коли боржник є співвиконавцем державного контракту на поставку товарів оборонного призначення на підставі договорів, укладених з виконавцем в інтересах державного замовника

Постанова КГС у складі ВС від 07.03.2024 у справі № 920/971/23

Для застосування зазначеної норми у період дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення чи скасування необхідним є встановлення факту внесення боржника до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) (далі – Реєстр) і факту наявності діючого контракту з державними замовниками у сфері оборони. При чому обов'язок доказування наведених обставин покладено на боржника.

Залучення співвиконавців для виконання державного контракту (договору) з оборонних закупівель у розумінні Закону України «Про оборонні закупівлі» є переданням частки відповідного державного контракту (договору) співвиконавцю, кандидатура якого, обсяги та предмет такої передачі тощо погоджується з державним замовником на його вимогу. Більш того, державний виконавець може зобов'язати виконавця передати частку державного контракту (договору) третім особам як співвиконавцям.

Отже, хоча виконавець і співвиконавець державного контракту (договору) з оборонних закупівель мають неоднаковий статус і обсяг відповідальності перед державним замовником, однак кожен із них має для виконання відповідну частку державного контракту (договору). І саме належне та своєчасне виконання усіх часток державного контракту (договору) в сукупності має гарантовано забезпечити потреби безпеки і оборони задля відсічі збройної агресії та відвернення загроз національній безпеці, незалежності України, її територіальній цілісності і недоторканності тощо.

Тому визначена в абзаці дев'ятому пункту 1-6 розділу «Перехідні та прикінцеві положення» КУзПБ конструкція «має діючий контракт з державними замовниками у сфері оборони» поширюється не лише на виконавців, що безпосередньо уклали державний контракт (договір) з державним замовником, а й на співвиконавців, яким передано частку такого державного контракту (договору) в передбаченому статтею 33 Закону України «Про оборонні закупівлі» порядку.

Вказуючи на необхідність такої складової як наявність діючого контракту з державним замовником у сфері оборони, законодавець не обмежив статус, у якому відповідний суб'єкт господарювання залучений до виконання такого контракту – виконавець чи співвиконавець.

Тож, якщо на час розгляду судом питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство боржник внесений до Реєстру та має діючі контракти у сфері оборони, укладені ним із виконавцем, але в інтересах Міністерства оборони України, то відповідно до вимог абзацу дев'ятого пункту 1-6 розділу «Перехідні та прикінцеві положення» КУзПБ ці обставини унеможливають відкриття провадження у справі про банкрутство боржника за заявою кредиторів.

V. Наслідки застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

V. Наслідки застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

Закон України від 13.07.2023 № 3249-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану»

Обмеження прав кредиторів, щодо яких вжито санкції:

У разі застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), які передбачають блокування активів, такий кредитор з моменту застосування і на період застосування санкцій має право брати участь у зборах кредиторів лише з правом дорадчого голосу.

Стаття 48 КУзПБ

V. Наслідки застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

Частиною 1 ст. 4 Закону України "Про санкції" встановлено **конкретизований перелік видів санкцій** згідно з цим Законом.

Пунктом 1 переліку визначено такий вид санкції як **блокування активів** - тимчасове позбавлення права користуватися та розпоряджатися активами, що належать фізичній або юридичній особі, а також активами, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними. Пунктом 4 переліку визначено такий вид санкції як запобігання виведенню капіталів за межі України.

Як встановлено судом, 19.03.2021 Указом Президента України N 107/2021 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року "Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року "Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" та застосовано до ПАТ "Промінвестбанк" та АТ "Сбербанк" (наразі АТ "МР Банк") санкції у виді інші санкції, що відповідають принципам їх застосування), встановленим цим Законом (запобігання виведенню капіталів за межі України на користь пов'язаних з банком осіб).

Суд дійшов висновку, що до ПАТ "Промінвестбанк" та АТ "Сбербанк" (наразі АТ "МР Банк") **застосовано саме санкцію встановлену п. 4 переліку санкцій визначених ч. 1 ст. 4 Закону України "Про санкції" -запобігання виведенню капіталів за межі України, а не санкцію - блокування активів**, встановлену п. 1 переліку санкцій визначених ч. 1 ст. 4 вказаного Закону, як про це зазначає ТОВ "Холастис".

Таким чином, твердження кредитора про застосування до кредиторів ПАТ "Промінвестбанк" та АТ "Сбербанк" (наразі АТ "МР Банк") санкції у вигляді блокування активів, що має наслідком виключення останніх з реєстру вимог кредиторів ПрАТ "АВК" є хибними та такими, що не відповідають приписам Закону України "Про санкції" та обставинам справи.

Крім того, враховуючи вищенаведені висновки, суд зазначає, що кредитори ПАТ "Промінвестбанк" та АТ "МР Банк" **не підпадають під дію абз. 11 ч. 1 ст. 48 КУзПБ в редакції Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану"** яким визначено, що у разі застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), які передбачають блокування активів, такий кредитор з моменту застосування і на період застосування санкцій має право брати участь у зборах кредиторів лише з правом дорадчого голосу.

Справа № 905/2852/16

V. Наслідки застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

Вимоги кредитора розпорядником майна боржника визнані у повному обсязі, підтверджуються наданими документами. Також розпорядником майна зазначено про те, що відповідно до Указу Президента України N 279/2003 року введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12.05.2023 року "Про застосування та внесення змін до персональних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" **застосовані спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції), в тому числі і до кінцевого бенефіціарного власника АТ "Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання" Лук'яненка Володимира Матвійовича строком на 10 років. У зв'язку з цим, відповідно до норм ст. 48 Кодексу України з процедур банкрутства, кредитор АТ Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання має право брати участь у зборах кредиторів лише з правом дорадчого голосу.**

Відповідно до ст. 48 Кодексу України з процедур банкрутства у разі застосування до кредитора або до заінтересованої особи стосовно кредитора спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), які передбачають блокування активів, такий кредитор з моменту застосування і на період застосування санкцій має право брати участь у зборах кредиторів лише з правом дорадчого голосу.

Враховуючи той факт, що вимоги АТ Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання заявлені в межах місячного строку з дня публікації оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство, підтвердженні належними доказами, кредиторські вимоги є законними, обґрунтованими, і підлягають визнанню судом в сумі 2 374 092,48 грн з включенням до реєстру вимог кредиторів до четвертої черги (**з правом дорадчого голосу**).

VI. Проблемні питання.

VI. Проблемні питання.

Проблемні питання, які пов'язані із воєнними діями на території України:

- щодо усунення недоліків та дотримання строків в умовах військової агресії російської Федерації проти України;
- щодо продовження строку досудової санації у зв'язку із наявністю бойових дій та введенням воєнного стану;
- щодо оплати послуг ліквідатора за наявності майна та перебування боржника на окупованій території;
- щодо включення до ліквідаційної маси окремих видів майна;
- щодо інвентаризації майна, розташованого на території проведення антитерористичної операції;
- щодо примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської Федерації та її резидентів;
- щодо відповідальності окремих юридичних осіб (АТ «Укрзалізниця», підприємств Укроборонпрому тощо);
- та інші.

Питання, що стосуються майна боржника, перебування боржника на окупованих територіях

Механізм фактичного виконання судових рішень щодо підприємств, які знаходяться на території АР Крим, відсутній, оскільки, починаючи з лютого 2014 року й до поточного часу, відсутні відомості, що відповідні органи державної виконавчої служби переміщені з території АР Крим або їх повноваження делеговані іншим відділам державної виконавчої служби на території України. Даний факт підтверджується відсутністю таких територіальних органів державної виконавчої служби у переліку територіальних органів Департаменту державної виконавчої служби, розміщеному на офіційному сайті Міністерства юстиції України. Вчинення відповідних дій на території АР Крим органами виконавчої служби, створеними на окупованій території, відповідно до ст. 9 Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" не створює правових наслідків.

Згідно статті 9 Закону України "Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції" протягом терміну дії цього Закону щодо нерухомого майна, розташованого на території проведення антитерористичної операції, що належить громадянам України (у тому числі фізичним особам - підприємцям) або юридичним особам - суб'єктам малого і середнього підприємництва та перебуває в іпотеці, зупиняється дія статті 37 (у частині реалізації права іпотекодержателя на набуття права власності на предмет іпотеки), статті 38 (у частині реалізації права іпотекодержателя на продаж предмета іпотеки), статті 40 (у частині виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти), статей 41, 43 – 47 (у частині реалізації предмета іпотеки на прилюдних торгах) Закону України "Про іпотеку".

постанови Верховного Суду від 22.09.2021 у справі № 911/2043/20, від 03.03.2020 у справі № 905/857/19, від 15.08.2019 у справі № 922/94/19, від 19.06.2019 у справі № 5011-44/18705-2012, від 15.06.2022 у справі № 903/645/20, від 06.02.2020 у справі № 910/7986/19, від 05.09.2019 у справі № 910/369/15

Питання, що стосуються майна боржника, перебування боржника на окупованих територіях

Відповідно до п. 8 розділу I Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 підприємства, що заходяться на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції (або їх структурні підрозділи, відокремлене майно перебувають на зазначених територіях), проводять інвентаризацію у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в щодо інвентаризації майна, розташованого на території проведення антитерористичної операції яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств.

[постанова КГС у складі ВС від 13.08.2019 у справі № 904/270/17](#)

Щодо оплати послуг ліквідатора за відсутності майна боржника або перебування майна боржника на окупованій території

Надаючи оцінку доводам ліквідатор щодо необхідності затвердження ліквідаційного балансу, звіту ліквідатора та закриття провадження у справі, суди дійшли висновку про наявність підстав для задоволення відповідних вимог ліквідатора. Суди встановили, що ліквідатором вжито усіх можливих та адекватних дій, які визначені КУзПБ, щодо проведення ліквідаційної процедури банкрута, особливість якої полягає у місцезнаходженні останнього та його майна на тимчасово окупованій території.

Верховний Суд, переглядаючи зазначену справу в касаційному порядку та оцінюючи висновки судів попередніх інстанцій на предмет їх відповідності положенням матеріального та процесуального права зазначив, що за відсутності у боржника будь-яких майнових активів, покладення оплати основної грошової винагороди арбітражного керуючого та його витрат у справі на кредиторів боржника є правильним, як у разі створення ними фонду для авансування таких витрат відповідно до ч. 5 ст. 30 КУзПБ, так і за ухвалою суду пропорційно сумам визнаних вимог, адже залишається єдиним можливим засобом дотримання принципу оплатності послуг арбітражного керуючого у відповідності до приписів ст. 43 Конституції України та ст. 30 КУзПБ.

[постанова КГС у складі ВС від 23.09.2021 № 5002-17/1718-2011](#)

VII. Актуальна судова практика.

1. Розгляд справ в межах справи про банкрутство.
2. Визнання недійсними правочинів.
3. Процесуальний статус кредиторів.
4. Відкриття провадження у справі про банкрутство.
5. Субсидіарна та солідарна відповідальність.

1. Розгляд справ в межах справи про банкрутство.

Щодо виключної підсудності у справах з участю боржника

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 27.06.2023 у справі № 911/4706/15 (911/1626/11)

Стаття 7 КУзПБ є ключовою для методологічного і практичного розмежування категорій «справа про банкрутство» і «спір у межах справи про банкрутство» та вирішення юрисдикційних питань.

Стаття 7 КУзПБ по суті є спеціальною у відносинах неплатоспроможності і розширює (коригує) правове регулювання кола питань, які відносяться як до предметної та суб'єктної юрисдикції, так і до територіальної (виключної) (статті 20, 30 ГПК України) спорів у справах про банкрутство. Це очевидно у порівнянні норми пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України з частиною другою статті 7 КУзПБ, де законодавець розширив предметну підсудність майнових спорів у справах про банкрутство від "вимоги до боржника" до "всі майнові спори, стороною в яких є боржник". Тому з набуттям чинності КУзПБ до господарської юрисдикції віднесено як позовні вимоги до боржника, так і вимоги боржника до інших осіб щодо його майна (майнових прав). Дана норма саме так, тобто відповідно до статті 7 КУзПБ, і застосовується, що відображено в численних судових актах, у тому числі і Верховного Суду.

Частина друга статті 7 КУзПБ містить спеціальне правило, яке прямо вирішує питання територіальної (виключної) підсудності спорів у справах про банкрутство. На відміну від ГПК України, в якому за критерій розгляду справи взято місцезнаходження суду або особи, КУзПБ встановлює самостійний універсальний критерій підсудності справ, стороною в яких є боржник: в межах справи про банкрутство.

Судова палата дійшла висновку про те, що **у визначенні виключної підсудності цього спору пріоритет у застосуванні має не стаття 30 ГПК України, як загальна процесуальна норма, а саме стаття 7 КУзПБ, яка у даному випадку є спеціальною.**

2. Визнання недійсними правочинів.

Щодо волі боржника при укладенні фраздаторного правочину і підстав для витребування відчуженого за ним майна з володіння останнього набувача у зв'язку з визнанням такого правочину недійсним

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 22.05.2024 у справі № 924/408/21 (924/287/23)

Укладаючи фраздаторний правочин, боржник свідомо бажає настання правових наслідків у вигляді вибуття відповідного майна з його володіння. Набувач такого майна, який безпосередньо пов'язаний з боржником або з інших обставин не міг не знати про фраздаторний характер правочину, є **недобросовісним набувачем**.

У разі подальшого відчуження набувачем отриманого на виконання фраздаторного правочину майна на користь іншої особи, яка не є пов'язаною з боржником та водночас не обізнана про придбання майна в особи, що не мала права його відчужувати, такий **добросовісний набувач не повинен приймати на себе тягар неправомірних і недобросовісних дій боржника та його недобросовісного контрагента, пов'язаних із вчиненням правочину на шкоду кредиторам та виведенням майна тощо**.

Визнання фраздаторного правочину недійсним не є безумовною підставою для витребування відчуженого за ним майна з володіння останнього набувача. Необхідною передумовою для цього є встановлення обставин щодо недобросовісності саме цього набувача.

Тож вибуття майна з володіння власника (або особи, якій він передав майно у володіння) на підставі правочину, який у подальшому визнано недійсним, можна вважати таким, що відбулось не з його волі в розумінні пункту 3 частини першої статті 388 ЦК України, у тому разі, якщо недійсність зазначеного правочину зумовлена впливом обману, насильства, зловмисної домовленості представника власника з другою стороною та/або іншими конкретними обставинами, які свідчать про відсутність дійсної волі власника на відчуження відповідного майна.

Водночас **без встановлення наведених конкретних обставин щодо вчинення правочину з відповідними вадами волі лише факт визнання недійсним такого фраздаторного правочину не є достатньою підставою для висновку про вибуття відчуженого за ним майна не з волі власника або особи, якій він передав майно у володіння, в розумінні зазначеної норми цивільного законодавства.**

2. Визнання недійсними правочинів.

Щодо волі боржника при укладенні фраздаторного правочину і підстав для витребування відчуженого за ним майна з володіння останнього набувача у зв'язку з визнанням такого правочину недійсним

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 29.05.2024 у справі № 910/5808/20

У «горизонтальних» відносинах – відносинах між боржником та набувачем майна – положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод застосовуються лише у тій межі, що не суперечить суті правозахисних відносин, а не в усіх випадках витребування майна у набувача в процедурах банкрутства.

При застосуванні статті 1 Першого протоколу до Конвенції суди повинні досліджувати обставини справи щодо наявності легітимної мети при витребуванні спірного майна, а також щодо того, чи відповідні дії є пропорційними легітимній меті втручання у право. Відповідно, кожна із сторін, звертаючись до суду за захистом їх права власності на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції, повинна довести в порядку, передбаченому статтями 74, 76, 77 ГПК України, не лише те, що таке витребування є законним та переслідує законну мету, а й те, що така легітимна мета є пропорційною.

Віндикація в межах провадження у справі про банкрутство є не лише способом консолідації ліквідаційної маси, адже захист права власності боржника з урахуванням статті 1 Першого протоколу до Конвенції також презюмується. Такий захист спрямований на попередження свавільного захоплення власності, конфіскації, експропріації та інших порушень безперешкодного користування своїм майном саме власником, в тому числі власником, який є боржником у провадженні у справі про банкрутство, оскільки власник майна наділений правом на погашення власних боргів за рахунок належного йому майна. Повернення майна може безпосередньо вплинути як на діяльність юридичної особи – боржника в цілому, так і на права керівників юридичної особи та її учасників.

Застосовуючи приписи статті 388 ЦК України у поєднанні з положеннями статті 1 Першого протоколу до Конвенції у відносинах між боржником-позивачем та добросовісними набувачами, **суди повинні встановити підстави набуття спірного майна добросовісним набувачем, значення такого майна для нього, зіставити вартість цього майна з майновим станом особи-відповідача, з'ясувати цільове призначення такого майна та обставини його використання добросовісним набувачем, спрямованість волевиявлення учасників правовідносин та їх фактичні наміри, а також встановити інші обставини, які поза обґрунтованим сумнівом свідчитимуть про пропорційність втручання у мирне володіння майном добросовісним набувачем.**

Зазначені висновки є релевантними до таких правовідносин під час розгляду справ про банкрутство, в яких виникає питання щодо витребування майна у добросовісного набувача на підставі пункту 3 частини першої статті 388 ЦК України та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

3. Процесуальний статус кредиторів.

Щодо обґрунтованості грошових вимог податкового органу до боржника, які виникли на підставі податкового повідомлення-рішення, прийнятого після визнання боржника банкрутом

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 17.01.2024 у справі № 903/51/20

Положеннями податкового законодавства визначено обов'язок платника податків подавати податкові декларації щодо кожного окремого податку, платником якого він є, за кожний встановлений Податковим кодексом України звітний період, в якому виникають об'єкти оподаткування, або у разі наявності показників, які підлягають декларуванню та **обов'язок самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій податковій декларації, протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку**, передбаченого ПКУ для подання податкової декларації.

Отже, для цілей розгляду грошових вимог податкового органу до боржника у справі про банкрутство та кваліфікації їх як конкурсних чи поточних, **моментом виникнення грошових вимог податкового органу** в розумінні Кодексу України з процедур банкрутства **слід вважати перший день несплати боржником податку, що настає за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого Податковим кодексом України для подання податкової декларації за відповідним податком.**

4. Відкриття провадження у справі про банкрутство.

Щодо порядку одночасного (спільного) розгляду заяв ініціюючих кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство, які надійшли до господарського суду до дня підготовчого засідання

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 26.04.2023 у справі № 904/2154/22

Територіальна юрисдикція справи про банкрутство юридичних осіб за критерієм місцезнаходження боржника у випадку відкриття провадження у справі про банкрутство юридичних осіб має визначатись на дату подання кредитором заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до реєстраційних даних боржника. Відповідно, днем подання цієї заяви є день безпосереднього подання заяви в суд першої інстанції, здавання її його на пошту чи подання іншими відповідними засобами зв'язку.

Умовою розгляду по суті кожної із заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, **що надійшли від різних заявників**, зі здійсненням дослідження та оцінки обґрунтованості вимог цих кредиторів до боржника, зокрема, і на предмет підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство у випадках, передбачених Законом (частина 5 статті 38 та абзац другий частини четвертої статті 39 КУзПБ), є, насамперед, **дотримання порядку розгляду тих заяв, що календарно надійшли пізніше ніж перша із них (яка прийнята судом до розгляду)**.

Поява **справи-“двійника”** про банкрутство цього ж боржника в іншому суді, спричинена зміною боржником свого місцезнаходження у період між прийняттям заяви та підготовчим засіданням суду у первісній справі, на якому вирішується відповідне питання про відкриття провадження, **є результатом або недобросовісного користування правами боржника на визначення свого місцезнаходження, або його недобросовісної процесуальної поведінки** (неповідомлення суду про наявність в іншому суді справи про банкрутство або заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство).

Якщо місцевий господарський суд прийняв до свого розгляду заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство з додержанням правил територіальної юрисдикції (підсудності), то **заява має бути ним розглянута у підготовчому засіданні навіть у разі перереєстрації боржником свого місцезнаходження у ЄДР**.

4. Відкриття провадження у справі про банкрутство.

Щодо порядку відкриття провадження у справі про банкрутство, зловживання правами та визначення кола осіб, які мають право оскаржувати ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 20.03.2024 у справі № 911/1005/23

Звернення кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, за відсутності належного виконання грошового зобов'язання боржником, є реалізацією права кредитора на судовий захист його майнових прав. Зважаючи на те, що і **позовне провадження** (про стягнення заборгованості за кредитним договором), і **провадження у справі про банкрутство мають на меті виконання боржником перед кредиторами його грошових зобов'язань, ініціювання розгляду таких справ саме по собі не може вважатися зловживанням правом**, а суд повинен враховувати особливості, матеріальні та процесуальні наслідки розгляду таких справ не лише для окремого кредитора чи боржника, але і для всіх інших учасників цих проваджень. Надаючи оцінку заяві ініціюючого кредитора та поданим з такою заявою документам, суд повинен дотриматися балансу, який унеможливить підміну однієї процесуальної (процедурної) дії, передбаченої КУзПБ, іншою (наприклад, перевірку обґрунтованості вимог заявника, а також з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство в підготовчому засіданні – процедурою розгляду заяви про недійсність (франдаторність) окремого правочину боржника).

Ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство згідно з положеннями статей 1, 8, 39, частин другої, восьмої статті 45 КУзПБ **мають право першочергово оскаржувати у судах апеляційної та касаційної інстанцій сторони у справі про банкрутство** (боржник, ініціюючий кредитор, а також арбітражний керуючий від імені боржника та кредитор, вимоги якого забезпечені заставою майна боржника), оскільки такі особи відповідно до закону наділені право- та дієздатністю для участі у розгляді судом заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство. Інші особи набувають можливість оскаржити ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство за умови їх залучення судом під час підготовчого засідання або після набуття відповідного процесуального статусу учасника справи про банкрутство. При цьому **наявність права оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство (набуття відповідного статусу учасника справи про банкрутство) повинна встановлюватися судом у кожному такому випадку окремо**. Зазначені висновки є релевантними до правовідносин, у яких виникає питання про встановлення статусу особи, яка має право на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи.

5. Субсидіарна та солідарна відповідальність. Процесуальний статус суб'єктів субсидіарної відповідальності

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 22.11.2023 у справі № 910/4685/20

Віднесення за статтею 1 КУзПБ певних осіб, щодо прав або обов'язків яких існує спір, до категорії "інших учасників справи про банкрутство" не свідчить про наділення таких осіб статусом учасника справи про банкрутство (непозовного провадження) в силу закону.

Вирішуючи проблемний аспект у правовому регулюванні статусу таких суб'єктів, Верховний Суд зазначає, що інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір, не належать до учасників справи про банкрутство (за винятком тих осіб, які одночасно належать до I та II груп), а їх процесуальний статус доцільно визначити саме як "учасники відокремленого позовного провадження у справі про банкрутство". Такі висновки є застосовними також щодо суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство.

Заява ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності на осіб, винних у доведенні до банкрутства боржника, розглядається за правилами ГПК України в межах справи про банкрутство в порядку, визначеному статтею 7 КУзПБ. Отже, **суб'єкти субсидіарної відповідальності у такому майновому спорі мають статус відповідачів, тобто належать до учасників відокремленого позовного провадження у справі про банкрутство та не наділені** (за винятком, якщо таким суб'єктом є особа, яка одночасно належать до II групи та має статус уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника) **повним обсягом процесуальних прав учасників справи про банкрутство, зокрема права на оскарження судових рішень у такій справі** (у т.ч. ухвали про визнання грошових вимог кредиторів до боржника).

Крім того, відсутні підстави для віднесення суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство до осіб, про права, інтереси та (або) обов'язки яких суд вирішив питання ухвалою про визнання кредиторських вимог (за винятком, якщо в мотивувальній чи резолютивній частині такої ухвали містяться висновки суду про права та обов'язки названих суб'єктів).

У відповідному майновому спорі про покладення субсидіарної відповідальності, що розглядається у відокремленому позовному провадженні у межах справи про банкрутство, **такий суб'єкт у статусі відповідача має можливість в силу вимог частини п'ятої статті 75 ГПК України спростувати обставини, що визначають розмір майнових вимог кредиторів до боржника у такій справі.**

5. Субсидіарна та солідарна відповідальність.

Щодо моменту виникнення права вимоги про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21)

Однією з обов'язкових передумов субсидіарної відповідальності є її **розмір, що визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою**. При цьому, **розмір субсидіарної відповідальності визначається в той момент, коли ліквідатор за результатами здійснення судових проваджень у процедурі банкрутства боржника остаточно визначив вартість ліквідаційної маси в грошовому еквіваленті за фактом продажу в процедурі ліквідації включених до її складу активів та здійснив за рахунок отриманих від продажу коштів розрахунок із визнаними у справі кредиторами**.

Право ліквідатора подати заяву про покладення субсидіарної відповідальності виникає не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів, включених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами на підставі проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі. А **передчасне звернення з вимогами про покладення субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство - до здійснення задоволення вимог кредиторів за рахунок коштів, отриманих за наслідками реалізації всіх виявлених у боржника активів, з встановленням факту недостатності майна, виключає розгляд, дослідження, оцінку та встановлення осіб, винних у правопорушенні з доведення боржника до банкрутства, тобто виключає визначення суб'єктів та суб'єктивної сторони відповідного правопорушення**. При цьому Верховний Суд зазначив, що **початок перебігу позовної давності за вимогами про субсидіарну відповідальність у справі про банкрутство пов'язується з обставиною встановлення недостатності майна боржника для задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство**.

(КГС ВС відступив від раніше висловленої правової позиції в питанні обчислення позовної давності при застосуванні субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство, що викладена в його постановах від 17.03.2020 у справі № 10/5026/995/2012, від 02.09.2020 у справі № 923/1494/15, від 10.12.2020 у справі № 922/1067/17, від 10.06.2021 у справі № 5023/2837/11)

5. Субсидіарна та солідарна відповідальність.

Щодо питання можливості стягнення кредитором(-ами) з керівника боржника грошових коштів в рахунок індивідуального погашення заявлених вимог поза межами конкретної конкурсної процедури

Постанова судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС від 04.09.2024 у справі № 908/3236/21

Належне телеологічне тлумачення положень частини шостої статті 34 КУзПБ полягає в такому:

- порушення вимоги Закону своєчасно звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про **банкрутство є підставою для стягнення з винного члена органу управління боржника збитків, спричинених таким порушенням, на користь боржника;**
- належним **позивачем** за вимогою про стягнення збитків є **як кредитор, так і боржник;**
- якщо суд виявив порушення законодавчої вимоги своєчасно звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, такий висновок відображається у мотивувальній, а не резолютивній частині рішення;
- **кошти, стягнені із суб`єкта солідарної відповідальності, є коштами боржника, які, зокрема, включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані для задоволення вимог кредиторів лише у порядку черговості, встановленому КУзПБ.**

Суд не вбачає підстав для відступу від правової позиції Верховного Суду щодо застосування частини шостої статті 34 КУзПБ, раніше викладеної у постанові від 09.06.2022 у справі № 904/76/21, відповідно до якої принцип конкурсного імунітету, що діє з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство як інструмент гарантування прав кожного із сукупності кредиторів боржника, не допускає стягнення кредитором (-ами) з керівника боржника коштів у рахунок індивідуального погашення заявлених вимог поза межами конкретної конкурсної процедури.

Справи на розгляді судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС у складі ВС у 2024 році

[Справа № 913/266/20](#) - щодо питання визначення правового статусу юридичної особи - ПАТ «Укрінбанк»/ПАТ «Українська інноваційна компанія» та, відповідно, який саме орган/суб`єкт наділений повноваженнями на управління такою юридичною особою (права уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на продовження виведення з ринку ПАТ «Український інноваційний банк» на оскарження судових рішень у цій справі).

[Справа № 908/2504/22](#) – щодо розгляду клопотання податкового органу стосовно зобов`язання ліквідатора провести аналіз фінансового становища боржника на предмет наявності або відсутності ознак фіктивного банкрутства, ліквідації банкрута та закриття провадження у справі та права податкового органу, який не є кредитором у справі, на оскарження судових рішень у справі про банкрутство, відкритій у загальному порядку за заявою кредитора

Верховний
Суд

Дякую за увагу!